

Analiza wybranych nieformalnych sposobów wpływu na politykę energetyczną UE – na przykładzie Federacji Rosyjskiej

Mariusz Ruszel

Wpływanie na politykę energetyczną UE odbywa się zarówno na poziomie europejskim, jak i narodowym. Wykorzystywane są w tym celu instrumenty formalne oraz nieformalne, które trudno jednoznacznie sklasyfikować. W artykule zastosowano podejście politologiczne, wykorzystując analizę systemową w celu przedstawienia wybranych, nieformalnych sposobów wpływu na proces kształtowania polityki energetycznej UE przez Federację Rosyjską.

Stosownie do art. 4 ust. 2 *Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej* kompetencje w obszarze energii są dzielone między państwa członkowskie a instytucje unijne¹. Należy jednak zaznaczyć, że rządy poszczególnych państw zachowały więcej prerogatyw, mając tym samym większy wpływ na politykę energetyczną Unii Europejskiej niż instytucje unijne. Stąd wynika partykularyzm interesów narodowych w obszarze energii, który stwarza większe możliwości różnicowania odbiorców surowców energetycznych przez państwa trzecie będące eksporterami. Ze względu na to, że decyzje dotyczące polityki energetycznej UE zapadają i w stolicach europejskich, i w instytucjach unijnych, wpływ na tę politykę wymaga aktywności na obydwóch płaszczyznach decyzyjnych. Zróżnicowane interesy europejskie w sposób naturalny powodują, że poszczególne państwa oraz ich koncerny energetyczne oddziałują w sposób formalny oraz nieformalny na kształt unijnego obszaru energii. Jednakże kierunek rozwoju polityki energetycznej UE jest również istotny dla państw trzecich będących eksporterami, gdyż stanowi dla nich rynek zbytu surowców energetycznych. W sytuacji pojawienia się nowych złóż gazu ziemnego w różnych częściach świata rywalizacja o odbiorcę europejskiego coraz bardziej będzie się zaostrzała.

¹ *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej* (wersja skonsolidowana), Dz. Urz. UE C 326/47. G. Moens, J. Trone, *The political institutions of the European Union*, "Commercial Law of the European Union", Springer Netherlands, 2010, s. 26–27.

W dziedzinie surowców energetycznych strategiczne znaczenie ma dostęp do gazu ziemnego, którego zasoby w państwach europejskich są ograniczone, stąd też niezbędny jest import. UE kupuje go głównie z Federacji Rosyjskiej, Norwegii, Algierii oraz Kataru. W sposób szczególny dostawy tego surowca wykorzystuje Rosja, gdyż stanowi on dla niej także istotny instrument polityki zagranicznej. Z tego względu stara się w różny sposób oddziaływać na unijny obszar energii oraz kształt kierunku rozwoju polityki energetycznej UE. W literaturze podkreśla się, że polityka energetyczna kształtowana jest przez instrumenty prawne, ekonomiczne, strukturalne i komunikacyjne². Jednak istotną rolę w procesach decyzyjnych odgrywają instrumenty nieformalne, które są trudno mierzalne oraz weryfikowalne, lecz ich wpływ na końcowe rozstrzygnięcia może być istotny.

Celem niniejszego artykułu jest identyfikacja kluczowych sposobów nieformalnego wpływania na politykę energetyczną UE przez dostępne instrumenty i narzędzia. W niniejszym artykule przyjęto, że „instrument” definiowany będzie jako środek służący do kształtowania polityki energetycznej. Z tego powodu dokonano klasyfikacji dostępnych instrumentów na formalne i nieformalne. Z kolei występujące pojęcie „narzędzie” należy rozumieć jako coś, co będzie wykorzystywane podczas procesu wpływania na decyzje polityki energetycznej. Przytoczone w pracy przykłady odnoszą się głównie do Federacji Rosyjskiej. Zastosowano podejście politologiczne, wykorzystując analizę systemową, gdyż autor badał wpływ elementów systemu rozumianego jako zbioru sposobów wpływania na zachowania ludzi, instytucji oraz podejmowane przez nich decyzje, które kształtują politykę energetyczną. W ramach instrumentów komunikowania zidentyfikowano bezpośrednio i pośrednio sposoby, które przy pomocy różnych narzędzi umożliwiają osiągnięcie założonych celów. Prawdopodobnie nie jest to zbiór zamknięty, gdyż ze względu na strategiczne znaczenie sektora energii można przypuszczać, że stosowane są również inne nieoficjalne narzędzia, które ze względu na ograniczony zakres poznawczy badacza są trudne do identyfikacji.

Polityka energetyczna UE a Federacja Rosyjska

Genezy polityki UE w dziedzinie energii można dopatrywać się na etapie tworzenia Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali, lecz podstawy prawne dla polityki energetycznej UE znalazły się po raz pierwszy w akcie prawa

² Z. Łucki, *Instrumenty polityki energetycznej*, „Polityka energetyczna”, t. 13, zeszyt 1, 2010, s. 7.

pierwotnego – w traktacie z Lizbony, który stanowi podstawę do formułowania polityki w tym obszarze. Określone zostało, że polityka UE będzie dążyła w duchu solidarności państw członkowskich do: „zapewnienia funkcjonowania rynku energii; zapewnienia bezpieczeństwa dostaw energii w Unii; wspieranie efektywności energetycznej i oszczędności energii; rozwoju nowych i odnawialnych form energii oraz wspieranie rozwoju interkonektorów między sieciami gazu ziemnego oraz energii elektrycznej państw członkowskich”³. Oznaczałoby to, że państwa UE powinny sobie wzajemnie pomagać, a w sytuacji kryzysowej związanej z przerwami dostaw gazu ziemnego – wspierać się stosowaniem mechanizmów reagowania kryzysowego.

Stosownie do art. 194 *Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej* (TFUE) każde z państw członkowskich posiada prawo do „określania warunków wykorzystania swoich zasobów energetycznych, wyboru między różnymi źródłami energii i ogólnej struktury jego zaopatrzenia w energię”⁴. Innymi słowy oznacza to, że rządy poszczególnych państw mają swobodę w zakresie określania sposobu produkcji energii, poziomu wydobywania krajowych surowców energetycznych oraz wyboru kierunków i źródeł ich importu, a więc decydują, w jakim zakresie wykorzystywać będą określone surowce energetyczne⁵. Prerogatywy te mają istotny wpływ na kształt polityki energetycznej poszczególnych państw unijnych, a także uwypuklają różnorodne interesy wynikające z różnic związanych ze strukturą bilansu energetycznego państw unijnych. Należy zauważyć, że UE może w sposób pośredni oddziaływać na strukturę bilansu energetycznego państw członkowskich poprzez politykę klimatyczną, której założenia zwiększają przewagi konkurencyjne państw wykorzystujących paliwa niskoemisyjne nad państwami wykorzystującymi paliwa kopalne o wysokiej emisji dwutlenku węgla.

Podstawą kompetencji UE w sektorze energii jest swoboda przepływu towarów, która według strategii unijnych powinna mieć zastosowanie wobec gazu ziemnego i energii elektrycznej. Realizacja tego założenia wymaga liberalizacji rynku energii, która przyczyni się do wzrostu elastyczności wymiany surowców energetycznych i energii między państwami⁶. Aby było to możliwe, potrzebna jest również rozbudowa infrastruktury energetycznej w Europie. Wykorzystując swoje prerogatywy związane z przyznawa-

³ *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej*, op. cit., s. 88–89.

⁴ *Ibidem*, s. 89.

⁵ M. Ruszel, *Rola Unii Europejskiej w kształtowaniu bezpieczeństwa energetycznego Polski* [w:] *Polska w Unii Europejskiej. Bilans dekady*, red. F. Tereszkiwicz, Kancelaria Prezydenta RP, Warszawa 2013, s. 272–278.

⁶ R. Dohms, *The development of a competitive internal energy market in the European Community*, „Connecticut Journal of International Law”, t. 9, 1994.

niem dofinansowania na budowę korytarzy energetycznych, UE oddziałuje na politykę energetyczną. W ten sposób instytucje unijne dążą do budowy niskoemisyjnej gospodarki europejskiej na zintegrowanym rynku energii. Temu procesowi towarzyszy rywalizacja gospodarcza między państwami unijnymi, które dążą do wzmacniania swoich polityk przemysłowych, oraz tworzenia miejsc pracy. Oznacza to, że potrzebują przewag konkurencyjnych, do których zalicza się dostęp do tanich surowców energetycznych oraz energii. Osiągają to, wykorzystując swoje relacje polityczne z państwami eksportującymi surowce energetyczne do Europy, która nie posiada wystarczających zasobów ropy naftowej i gazu ziemnego. O ile rynek ropy naftowej jest wystarczająco zdwersyfikowany, o tyle rynek gazu ziemnego nie.

Spośród eksporterów gazu ziemnego politykę różnicowania odbiorców za pomocą cen dostarczanego surowca realizuje rosyjski koncern Gazprom. Potwierdzają to formalne zarzuty Komisji Europejskiej przedstawione koncernowi w kwietniu 2015 r.⁷. Wskazuje ona, że rosyjskie praktyki mogą być niedozwolone i wyróżniają się na tle stosowanych na unijnym rynku przez pozostałe koncerny energetyczne. Wynika to z faktu, że działania Gazpromu wpisują się w strategiczne cele polityki zagranicznej Rosji. W 2003 r. została przyjęta *Strategia energetyczna Rosji do 2020 roku* która wskazuje, że przedsiębiorstwa energetyczne pomogą zabezpieczyć polityczno-gospodarcze interesy Rosji w Europie. Strategia ta wpisuje się w założenia doktryny Falina-Kwicińskiego, w której założono, że dostawy surowców energetycznych będą instrumentem osłabiania procesów integracji państw Europy Środkowo-Wschodniej z zachodnioeuropejskimi organizacjami⁸. Problematyka wykorzystywania surowców energetycznych do wzmacniania pozycji strategicznej Rosji była również przedmiotem pracy doktorskiej Władimira Putina zatytułowanej *Planowanie strategiczne zasobów regionalnych w wa-*

⁷ *Antitrust: Commission sends Statement of Objections to Gazprom for alleged abuse of dominance on Central and Eastern European gas supply markets*, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4828_en.htm (dostęp: 8 czerwca 2015 r.).

⁸ Doktryna Falina została sformułowana w kwietniu 1991 r. i została uznana za strategię działania politycznego ZSRR (a po jego rozpadzie Federacji Rosyjskiej) wobec państw Europy Środkowo-Wschodniej. Rosja chciała utrzymać wpływy w regionie oraz zapobiec rozwojowi współpracy militarnej byłych państw satelickich z zachodnioeuropejskimi organizacjami poprzez uzależnienie tych państw od dostaw surowców energetycznych tj. ropy naftowej i gazu ziemnego. Co prawda, Federacji Rosyjskiej nie udało się zapobiec zaangażowaniu państw Europy Środkowo-Wschodniej w sojusze zachodnioeuropejskie, lecz surowce energetyczne do dnia dzisiejszego są skutecznym instrumentem oddziaływania politycznego i gospodarczego na te państwa. Zob. J. Strzelczyk, *Jaka była geneza doktryny Falina i jaki był jej sens?*, Europa Bezpieczeństwo Energia, <http://ebe.org.pl/analizy/joanna-strzelczyk-odpowiada-na-krotkie-pytania.html> (dostęp: 18 stycznia 2013 r.). Por. Y. Fedorov, *Continuity and change in Russia's policy toward Central and Eastern Europe*, „Communist and Post-Communist Studies”, t. 46, wrzesień 2013, s. 315–326.

*runkach tworzenia stosunków rynkowych*⁹. Oznacza to, że Rosjanie określili, że najlepszym narzędziem do osiągnięcia celów polityczno-gospodarczych w Europie będzie koncern Gazprom. Konkurencja gospodarcza między państwami członkowskimi oraz partykularyzm interesów narodowych ułatwia realizację rosyjskiej strategii osłabiania solidarności energetycznej w UE.

Klasyfikacja instrumentów polityki energetycznej

Instrumenty polityki energetycznej można podzielić na formalne i nieformalne. W literaturze najczęściej spotykaną klasyfikacją jest podział instrumentów formalnych polityki energetycznej na ekonomiczne oraz informacyjne. R. Sathindrakumar podzielił instrumenty polityki energetycznej na regulacyjno-kontrolne i ekonomiczne¹⁰. J. Rotmans, R. Kemp, M. van Asselt podkreślają, że dobór odpowiednich instrumentów jest istotny z punktu widzenia roli rządu, jaką odgrywa on w zakresie prowadzenia polityki energetycznej¹¹. Grupa badaczy, w której skład wchodził C. Egmond, R. Jonkers i G. Kok, sklasyfikowała instrumenty formalne polityki energetycznej w czterech kategoriach¹². Pierwsza obejmuje instrumenty prawne, które odgrywają szczególną rolę, gdyż przyczyniają się do tworzenia otoczenia regulacyjnego oraz wpływają na kształt polityk energetycznych w państwach członkowskich Unii Europejskiej. Równolegle oddziałują zarówno na decyzje polityczne oraz zachowanie podmiotów rynkowych¹³. Z tego względu państwa członkowie UE dążą do uwzględnienia swoich preferencji podczas prac związanych z kształtowaniem narzędzi w postaci rozporządzeń oraz dyrektyw unijnych, gdyż w ten sposób mogą oddziaływać na regulacje w państwach członkowskich oraz budować swoją przewagę względem innych. Wpływając na ostateczny kształt unijnych aktów prawnych państwa członkowskie używają różnorodnych formalnych i nieformal-

⁹ A. Bazak, *Po 20 latach od upadku komunizmu agentów wpływu będzie się szkolić oficjalnie na polskim uniwersytecie za pieniądze rosyjskiego koncernu gazowego*, <http://wpolityce.pl/artykuly/7339-po-20-latach-od-upadku-komunizmu-agentow-wplywu-bedzie-sie-szkolic-oficjalnie-na-polskim-uniwersytecie-za-pieniadze-rosyjskiego-koncernu-gazowego> (dostęp: 10 września 2013 r.).

¹⁰ R. Sathindrakumar, *Greenhouse emission reduction and sustainable development*, "International Journal of Social Economics" t. 30, nr 12, 2003, s. 1233–1248.

¹¹ J. Rotmans, R. Kemp, M. van Asselt, *More evolution than revolution: transition management in public policy*. *Foresight*, t. 3, nr 1, 2001, s. 15–31.

¹² C. Egmond, R. Jonkers, G. Kok, *One size fits all? Policy instruments should fit the segments of target groups*, "Energy Policy" nr 34, 2006, s. 3464–3468.

¹³ *Ibidem*, s. 3469.

nych sposobów. Druga kategoria dotyczy instrumentów ekonomicznych, które mogą mieć pozytywny lub negatywny wpływ na zachowanie państwa lub instytucji¹⁴. Pozytywny efekt zapewniać będą zachęty inwestycyjne oraz różnego rodzaju dotacje i dofinansowania, zaś negatywny – podatki, akcyza oraz opłaty związane z emisją dwutlenku węgla. Niezwykle istotną rolę odgrywają instrumenty komunikacyjne, które wykorzystywane są do informowania, dezinformowania, perswadowania, przekonywania oraz nakłaniania. Działania realizowane zgodnie z tą kategorią mogą być również wykonywane nieformalnie zarówno w formie pisemnej, także jak i werbalnej. Instrumenty komunikacyjne mogą służyć również do wspierania innych instrumentów polityki energetycznej. Z kolei czwarta kategoria, a więc instrumenty strukturalne, ma związek z infrastrukturą energetyczną.

Nie należy zapominać, że kształtowanie polityki energetycznej odbywa się również poprzez wykorzystywanie nieformalnych instrumentów, które są mniej mierzalne, lecz odgrywają bardzo ważną rolę w procesach decyzyjnych. M. Müngersdorff przeprowadził badania, z których wynika, że nieformalne procesy polegające na budowaniu koalicji politycznej lub przywództwie organizacyjnym mają większy wpływ na ostateczne rezultaty aniżeli formalne instrumenty¹⁵. Podkreślił również, że nieformalne narzędzia opierają się na nieoficjalnych kontaktach między podmiotami instytucjonalnymi, w tym także zewnętrznymi graczami, do których zaliczył organizacje lobbingowe¹⁶. W literaturze naukowej brakuje opracowań dotyczących klasyfikacji nieformalnych instrumentów wpływania na politykę energetyczną UE. Grupa niemieckich badaczy, klasyfikując instrumenty modelowania polityki energetycznej, dostrzegła, że dostarczając określone informacje, można w sposób miękki wpływać na zmianę zachowań oraz poziom akceptowalności określonych decyzji¹⁷. Podkreśla się również znaczenie lobbingu jako formy wpływania na decyzje polityczne. Jego skuteczność zależy od wielu czynników, spośród których wyróżnia się instrumenty prawa, polityki, ekonomii, dyplomacji i komunikacji¹⁸. Lobbing może mieć również charakter nieformalny, stosowany przy użyciu niejawnych działań,

¹⁴ *Ibidem*, s. 3471.

¹⁵ M. Müngersdorff, *Evaluating EU Decision-Making Processes*, Stockholm Environment Institute, Working Paper – 2009, s. 7.

¹⁶ *Ibidem*, s. 9.

¹⁷ B. Götz, M. Blesl, U. Fahl, A. Voß, *Theoretical background on the modelling of policy instruments in energy system models*, Universität Stuttgart Institut für Energiewirtschaft und Rationelle Energieanwendung, University of Stuttgart 2012, s. 19–20.

¹⁸ P. Deszczyński, *Rozwój lobbingu w Polsce*, „Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny”, rok LXVII – zeszyt 4 – 2005, s. 211.

w tym również praktyk sprzecznych ze standardami moralnymi¹⁹. Według M. Staucha niezwykle istotną rolę w działaniach lobbingowych odgrywiają osobiste kontakty z decydentami politycznymi oraz uzyskiwanie niezależnych opinii²⁰. Prowadzi to do wniosku, że podstawą nieformalnego sposobu wpływania na politykę energetyczną jest wykorzystywanie instrumentów komunikacyjnych. Autor niniejszego artykułu podzielił je na bezpośrednie, do których zaliczył narzędzia umożliwiające wpływanie na zmianę zachowań obecnych i byłych decydentów politycznych, oraz pośrednie realizowane przy pomocy narzędzi tj. wynajęte agencje PR (public relation), kancelarie prawne, firmy lobbingowe w celu wpływania na ośrodki kształtujące kierunki polityk energetycznych w państwach unijnych oraz oddziaływania na opinię publiczną, która ma wpływ na decydentów politycznych.

Wybrane sposoby wykorzystywania narzędzi komunikacji do nieformalnego wpływania na politykę energetyczną UE

Narzędzia komunikacyjne mogą być wykorzystywane oficjalnie lub nieoficjalnie przyjmując charakter: informowania wiernego, informowania pozornego, informowania fałszywego lub informowania o informowaniu²¹. Instrumenty komunikacyjne mogą kreować określone postawy społeczne lub kształtować opinię publiczną. Z tego względu mogą być wykorzystywane do perswazji lub nakłaniania poprzez przekaz ustny lub pisemny²². R. Kipling powiedział, że „słowa są najpotężniejszą bronią, jaką się ludzkość posługuje”. Instrumenty komunikacyjne zawierają jedną z najważniejszych grup narzędzi kształtujących politykę energetyczną. Jeżeli weźmie się pod uwagę, że podstawą procesu decyzyjnego na poziomie administracji państwowej, zarządu spółki energetycznej, a także instytucji międzynarodowej są informacje poddane odpowiedniej analizie i interpretacji, to oznacza to, że kluczową rolę odgrywa również wiarygodność i sposób przedstawienia informacji. Istotne jest jaką wagę analitycy przypisują określonym informacjom, oceniając ich wpływ na sektor energii. Z tego powodu państwa członkowskie UE oraz państwa trzecie, a także ich koncerny energetyczne stosują

¹⁹ P. Maruszak, *Lobbing jako narzędzie public relations – etyk(iet)a działania*, „Infotezy”, t. 3, nr 1, 2013.

²⁰ M. Kaja, *Společna recepcja lobbingu [w:] Společna recepcja public relations*, red. K. Kubiak, Wyższa Szkoła Promocji, Warszawa 2011, s. 10.

²¹ *Bezpieczeństwo teleinformatyczne państwa*, red. M. Madej, M. Terlikowski, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2009, s. 83–84.

²² Z. Łucki, *Instrumenty polityki energetycznej...*, *op. cit.*, s. 7.

różnorodne narzędzia komunikacji nieformalnej, których celem jest współkształtowanie polityki energetycznej UE.

Po pierwsze, stosowane są działania mające na celu wpływanie na zachowania i opinie decydentów politycznych w państwach członkowskich lub w instytucjach unijnych. Według T. Grosse polityka europejska realizowana jest nie tylko na poziomie unijnym, lecz również na poziomie narodowym, zaś oba te poziomy są ze sobą wzajemnie powiązane współpracą decydentów²³. Z tego względu istotne jest zbudowanie odpowiedniej sieci kontaktów personalnych zarówno na poziomie europejskim, jak również w poszczególnych państwach członkowskich wśród decydentów, ich doradców oraz ekspertów oddziałujących na ich decyzje. Ostateczne rozstrzygnięcia zależą od ukształtowania się koalicji złożonej z większości osób, które mają wpływ na proces decyzyjny²⁴. Z tego względu zasadne jest prowadzenie nieformalnych działań na różnych poziomach tych procesów, zaś ich celem będzie zmiana zachowań decydentów. Uwzględniając znaczenie czynników personalnych, państwa członkowskie prowadzą lobbing, aby kluczowe stanowiska decyzyjne, doradcze lub eksperckie zajmowali przedstawiciele ich państw. M. Müngersdorff podkreśla, że przywództwo personalne jest jednym z istotniejszych instrumentów nieformalnym²⁵. Należy podkreślić również, że liczba urzędników z danego państwa w instytucjach unijnych przekłada się na zdolność do monitoringu procesu decyzyjnego na jego wczesnych etapach, a także oddziaływania na procedury, instytucje i politykę unijną²⁶. Największe doświadczenie w tym zakresie posiadają państwa Europy Zachodniej, zaś ich bliskie relacje polityczne z państwami trzecimi mogą powodować, że za ich pośrednictwem państwa te będą nieformalnie wpływać na unijny proces decyzyjny zgodnie ze swoimi interesami. A. Geiger wskazuje, że państwa trzecie posiadają obecnie w swoich przedstawicielstwach dyplomatycznych w Brukseli nie tylko personel do ochrony swoich interesów, lecz również do prowadzenia lobbingu, którego celem jest przekonywanie do określonych treści²⁷. Szczególną aktywnością w zakresie polityki energetycznej UE wykazuje się Federacja Rosyjska. Zakres skuteczności jej wpływów politycznych wynika ze strategicznej współpracy z największymi państwami Europy

²³ T. Grosse, *Dwupoziomowy system polityczny w Europie*, „Przegląd Europejski” nr 2/2012, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2012, s. 7.

²⁴ C. Egmond, R. Junkers, G. Kok, *op. cit.*, s. 3466.

²⁵ M. Müngersdorff, *op. cit.*, s. 13.

²⁶ P. Żurawski vel Grajewski, *Władza polityczna w Unii Europejskiej*, <http://www.omp.org.pl/artukul.php?artykul=362> (dostęp: 5 czerwca 2015 r.).

²⁷ A. Geiger, *Foreign Government Lobbying In Europe*, <http://www.diplomatisches-magazin.de/international-relations-04-2014-en/A6/?PHPSESSID=2rclclpgbtre53qtojhkeiglb2> (dostęp: 5 lipca 2015 r.).

Zachodniej. Dobre relacje rosyjsko-niemieckie mają istotne znaczenie dla niemieckiego sektora energetycznego, gdyż jej efektem jest niższa cena za importowany gaz ziemny z Rosji. W ten sposób niemiecka gospodarka zyskuje przewagę konkurencyjną nad pozostałymi państwami unijnymi. Relacje polityczno-gospodarcze między tymi państwami mają długą tradycję²⁸. Z rosyjskiej perspektywy istotne jest wpływanie na decyzje kształtowane w Brukseli za pośrednictwem niemieckich polityków, którzy reprezentują swoje społeczeństwo, jak również wpływowo niemieckie grupy interesów czerpiące korzyści gospodarcze z bliskiej współpracy z Rosją. W efekcie liczne niemieckie koncerny energetyczne oraz niektórzy niemieccy politycy stają się adwokatami rosyjskich interesów w Europie. Było to widoczne przy okazji wielu głosowań w instytucjach unijnych, gdzie poprzez swoich rzeczników Rosja wpływała na decyzje polityków europejskich²⁹. Potwierdziło to głosowanie nad raportem posła sprawozdawcy³⁰ do Parlamentu Europejskiego Marcina Libickiego w sprawie wpływu budowy gazociągu Nord Stream na środowisko naturalne Morza Bałtyckiego³¹. Rosjanie starają się wpływać na unijny obszar energii również poprzez relacje polityczne z innymi państwami członkowskimi UE. Skuteczność tego typu działań można systematycznie budować przez tworzenie sieci kontaktów w poszczególnych państwach oraz stałe gromadzenie wiedzy o przyszłych liderach politycznych, ekspertach bądź dziennikarzach gospodarczych. Sposobem osiągnięcia tego celu jest powołanie odpowiednich programów stypendialnych i stażowych dla zdolnych studentów, doktorantów, doktorów oraz ekspertów z państw europejskich. Znaczącą aktywność w tym zakresie prowadzą niemieckie fundacje i stowarzyszenia oraz koncerny energetyczne z państw unijnych oraz państw trzecich. W Polsce stypendia dla polskich studentów uczelni technicznych finansuje francuski koncern energetyczny EDF Polska S.A. W konkursie „Zaprojektuj swoją przyszłość z EDF” uczestnicy mają

²⁸ W okresie budowy systemu gazociągów przesyłowych z Federacji Rosyjskiej do Europy Zachodniej kilka koncernów energetycznych tj. Ruhrgas, Gas de France, ENI, OMV sprzedawało rury w zamian za dostawy gazu ziemnego. Pierwsze kontrakty w tym zakresie Rosjanie podpisali z niemiecką firmą Ruhrgas w 1968 r.

²⁹ Zdaniem Chrisa Weafera z banku UralSib „Gazprom nie musi pukać do drzwi Parlamentu Europejskiego, Total i BASF robią to w jego imieniu”. Zob. *Gazprom mizeaza pe lobby ca sa calmeze temerile UE*, <http://arhiva.euractiv.ro/index.html/articles|displayArticle?articleID=14317> (dostęp: 15 maja 2015 r.).

³⁰ Należy zauważyć, że poseł sprawozdawca odgrywa istotną nieformalną rolę w negocjacjach i dążeniu do kompromisu pomiędzy Parlamentem Europejskim, a Radą i Komisją Europejską. [za:] M. Müngersdorff, *op. cit.*, s. 14.

³¹ Wówczas osoby reprezentujące rosyjskie interesy złożyły poprawki w celu opóźnienia prac Parlamentu Europejskiego. Zob. *Raport Marcina Libickiego. Biała księga Parlament Europejski a sprawa Gazociągu Północnego*, PiS i UEN, 2009.

przedstawić projekty mające na celu zwiększenie efektywności elektrowni i elektrociepłowni należących do Grupy EDF Polska³². Z kolei w 2005 r. Fundacja STOEN RWE (RWE to niemiecki koncern energetyczny) uruchomiła program stypendialny dla studentów jednej z polskich uczelni technicznych³³. Natomiast w latach 2010–2014 rosyjska spółka Gazprom Export oraz spółka EuroPol Gaz finansowały 2-letnie stypendia - na jednym z polskich uniwersytetów - dla doktorantów, którzy realizowali projekty badawcze z zakresu stosunków polsko-rosyjskich m.in. w dziedzinie gospodarki surowcami i ochrony środowiska³⁴. Warto zauważyć, że w regulaminie stypendiów znajdował się zapis, że sprawozdania zawierające opis przebiegu badań i osiągniętych rezultatów stypendysty mają być przedstawiane spółkom Gazprom Export i EuRoPol Gaz³⁵. Poprzez odpowiednie programy stypendialne państwa trzecie i ich koncerny energetyczne tworzą sieci kontaktów, które mogą w przyszłości ułatwiać prowadzenie lobbingu politycznego względem byłych stażystów lub stypendystów. Zdarza się, że warunkiem przystąpienia do konkursu o stypendium jest konieczność przygotowania przez kandydata analizy, której tematyka dotyczy głównych wyzwań lub problemów politycznych w skali europejskiej bądź krajowej wraz z rekomendacjami rozwiązań. Taki model pozwala gromadzić informacje o poglądach przyszłych decydentów politycznych. Zauważa się, że niektóre koncerny energetyczne stosują tożsamą logikę działania, oferując stypendia dla studentów lub doktorantów, a nawet doktorów z innych państw.

Po drugie, skutecznym sposobem nieformalnego wpływu na unijny proces decyzyjny może okazać się wykorzystywanie narzędzi tj. wynajmowanie zachodnioeuropejskich agencji *public relations*, kancelarii prawnych, firm lobbingowych, w których zatrudniani są byli pracownicy instytucji unijnych. Koncerny energetyczne posiadają odpowiednie środki finansowe na prowadzenie działalności lobbingowej w Brukseli oraz stolicach państw europejskich, aczkolwiek nie zawsze udzielają informacji na temat skali swoich wydatków³⁶. Poszczególne rządy, koncerny energetycz-

³² Zob. *Regulamin stypendiów dla studentów „Zaprojektuj swoją przyszłość z EDF”*, http://polska.edf.com/fichiers/fckeditor/Commun/Pologne/Zaprojektuj_przyszlosc_regulamin.pdf (dostęp: 1 czerwca 2015 r.).

³³ Zob. *Program stypendialny Fundacji STOEN RWE*, <http://www.rwe.pl/pl/dla-mediow/aktualnosci/program-stypendialny-fundacji-stoen-rwe-dla-s> (dostęp: 1 czerwca 2015 r.).

³⁴ Zob. Załącznik do Decyzji Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego Nr: MNiSW-DNS-WSP-6101-11274-3/ZM/10 z dnia 25 października 2010 r.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Black out: Energy companies leaving us in the dark about their EU lobbying*, <http://corporateeurope.org/power-lobbies/2015/05/black-out-energy-companies-leaving-us-dark-about-their-eu-lobbying> (dostęp: 6 czerwca 2015 r.).

ne oraz grupy interesów rozumieją, że legislacja unijna ma coraz większy wpływ na kształtowanie regulacji prawnych na poziomie narodowym w państwach europejskich. Z tego względu zasadne jest prowadzenie działań lobbujących zarówno bezpośrednich, skierowanych do decydentów, jak również pośrednich, zwróconych do opinii publicznej, która oddziałuje na decydentów. Ważna jest odpowiednia strategia lobbująca oraz podejmowanie aktywności na wielu płaszczyznach unijnego procesu decyzyjnego. Skuteczne podmioty lobbujące starają się współpracować z urzędnikami Komisji Europejskiej, zanim projekt aktu prawnego dotyczący sektora energii powstanie; wpływają na inicjatywę legislacyjną; podejmują współpracę z posłami do Parlamentu Europejskiego, ich asystentami, doradcami, urzędnikami poszczególnych komisji; starają się podejmować współpracę ze stałymi przedstawicielstwami przy UE; lobbują u unijnych instytucji doradczych oraz prowadzą intensywne działania na poziomie krajowym w najważniejszych stolicach Europy Zachodniej³⁷. Mając na uwadze fakt, że działania Komisji Europejskiej są często inspirowane zaleceniami państw członkowskich, priorytetami państwa sprawującego prezydenturę bądź też wezwaniem do działania Parlamentu Europejskiego lub Rady Europejskiej, to właśnie za pośrednictwem tych kanałów lobbystki różnych grup interesów próbują współkształtować agendę polityczną KE. Spośród państw trzecich aktywna w tym obszarze jest Federacja Rosyjska i jej koncern Gazprom, który wynajmuje znane firmy, takie jak GPlus, Institute for Democracy and Cooperation, Brunswick, Hill & Knowlton, czy Weber Shandwick³⁸. Współpraca Gazpromu z GPlus polega na tworzeniu pozytywnego wizerunku rosyjskiego koncernu, wspieraniu projektów infrastruktury energetycznej korzystnych z punktu widzenia firmy oraz lobbowanie przeciwko projektom zagrażającym jego pozycji w Europie. GPlus posiada nie tylko biuro w Brukseli, lecz również biura w Londynie, Paryżu oraz współpracuje z firmami konsultacyjnymi Dimap w Berlinie i Reti w Rzymie³⁹. GPlus jest jedną z najbardziej wpływowych instytucji lobbujących w UE oraz uchodzi za ekskluzywnego pracodawcę dla byłych rzeczników Komisji Europejskiej⁴⁰. Aspekty wizerunkowe są dla koncernów energetycznych bardzo istotne,

³⁷ M. Molęda-Zdziech, *Lobbying w Unii Europejskiej* (energia i środowisko), http://serwis.sgh.waw.pl/materialy/UserFiles/Files/plik_50b5e6430a969.pdf (dostęp: 31 maja 2015 r.).

³⁸ *Spin doctor to the autocrats: how European PR firms whitewash repressive regimes*, Corporate Europe Observatory, http://corporateeurope.org/sites/default/files/20150120_spindoctors_mr.pdf (dostęp: 31 maja 2015 r.), s. 13.

³⁹ *Ibidem*

⁴⁰ *Jobs for the Spokesmen* <http://www.intelligenceonline.com/business-intelligence-and-lobbying/firms/2006/09/08/jobs-for-the-spokesmen,22207732-ART-REC> (dostęp: 12 maja 2015 r.).

o czym wiedzą nie tylko firmy zachodnioeuropejskie, lecz również koncerny z państw trzecich. Gazprom jest jednym z głównych sponsorów rozgrywek piłkarskich Ligi Mistrzów i dąży do pozostania nim w latach 2016–2018⁴¹. Finansuje również niemiecką drużynę piłkarską Schalke 04 Gelsenkirchen oraz został sponsorem Południowo-Wschodniej Ligi Piłki Ręcznej⁴², która zmieniła nazwę na South Stream, a więc dokładnie taką jak gazociąg planowany przez rosyjski koncern, który jednak nie powstanie⁴³. Rosjanie lobbują również w sposób bezpośredni, próbując prowadzić pertraktacje z poszczególnymi decydentami politycznymi⁴⁴. Organizują koncerty i wydarzenia w różnych miastach europejskich z szefami spółek energetycznych, czego przykładem było spotkanie w Cannes w 2010 r.⁴⁵. Prowadzona przez nich aktywność pozwoliła przekonać europejskich decydentów do projektu gazociągu Nord Stream⁴⁶. Jednocześnie w 2010 r. wskazywano, że w Brukseli prowadzony jest niemiecko-rosyjski lobbing przeciwko polskiemu terminalowi LNG w Świnoujściu, aby spowodować jego opóźnienie o 2–3 lata⁴⁷. Oznacza to, że działania lobbingowe mogą nie tylko przyspieszać realizację określonych projektów, lecz również wpływać na opóźnienia innych.

Po trzecie, zatrudnianie byłych wpływowych polityków europejskich może zwiększyć nieformalne możliwości oddziaływania na decyzje polityczne w określonych stolicach europejskich oraz w instytucjach unijnych. Osoby te posiadają umiejętności wpływania na procesy decyzyjne poprzez posiadane znajomości personalne. W ten sposób mogą realizować działania, które są racjonalne z punktu widzenia partykularnych interesów koncernów energetycznych, lecz osłabiają solidarność energetyczną w Europie. Dostrzeżenie się, że niektórzy decydenci polityczni są skłonni podjąć decyzję sprzeczną

⁴¹ I. Trusewicz, *Gazprom chce dalej być sponsorem Ligi Mistrzów*, <http://www.ekonomia.rp.pl/artykul/1173797.html> (dostęp: 10 czerwca 2015 r.).

⁴² Jest to europejska liga, w której gra 10 zespołów z 7 państw tj. Białoruś, Bośnia i Hercegowina, Chorwacja, Węgry, Macedonia, Serbia i Słowacja. Zob. <http://www.seha-liga.com> (dostęp: 10 czerwca 2015 r.).

⁴³ *Gazprom sponsorem europejskiej piłki ręcznej*, <http://www.ekonomia.rp.pl/artykul/999885.html> (dostęp: 10 października 2013 r.).

⁴⁴ Jacek Saryusz-Wolski, który był przewodniczącym komisji spraw zagranicznych w PE podkreśla, że próbowali z nim prowadzić pertraktacje przedstawiciele rosyjskiego koncernu Gazprom z D. Miedwiediewem na czele. [za:] M. Mistrz, *Moskale w Brukseli*, <http://www.wprost.pl/ar/183946/Moskale-w-Brukseli/?I=1407> (dostęp: 11 października 2013 r.). To sugeruje, że Miedwiediew był zatrudniony przez Gazprom.

⁴⁵ A. Kublik, *Gazprom nie trawi łupków*, http://www.archiwum.wyborcza.pl/Archiwum/1,0,7233308,20100614RP-DGW,Gazprom_nie_trawi_lupkow,zwykly.html (dostęp: 6 czerwca 2015 r.).

⁴⁶ A. Łoskot-Strachota, *Ekspansja Gazpromu w UE – kooperacja czy dominacja*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2009, s. 1.

⁴⁷ *Lobbing przeciwko terminalowi LNG w Świnoujściu*, <http://biznes.newsweek.pl/lobbing-przeciwko-terminalowi-lng-w-swinoujsciu,64261,1,1.html> (dostęp: 6 czerwca 2015 r.).

z interesem UE, jeżeli przyniosłaby im korzyści personalne w przyszłości⁴⁸. Z raportu „*Lobbying Europe: Hidden Influence, Privileged Access*” przygotowanego przez Transparency International wynika, że relacje pomiędzy polityką a biznesem stają się ogromnym wyzwaniem dla przyszłości UE⁴⁹. Nie tylko spółka Nord Stream kontrolowana przez rosyjski Gazprom zatrudniła wielu wpływowych polityków, którzy przyczynili się do realizacji budowy gazociągu Nord Stream m.in. byłego kanclerza Niemiec Gerharda Schrödera⁵⁰ oraz byłego premiera Finlandii Paavo Lipponena⁵¹.

Po czwarte, ważne może okazać się wpływanie na organizacje branżowe uczestniczące w dyskusji nad kształtem polityki energetycznej UE lub stworzenie własnych. Koncerny energetyczne są członkami dużych międzynarodowych stowarzyszeń branżowych tj. *Gas Naturally, Eurogas, European Gas Research Group, Gas Infrastructure Europe, International Association of Oil and Gas Producers, Eurelectric, BusinessEurope*, które stanowią dla nich płaszczyznę lobbingu na decyzje unijne⁵². Równolegle oddziałują na krajowe organizacje istniejące w państwach członkowskich, w których starają się aktywnie uczestniczyć⁵³. Koncerny państw trzecich również aktywnie uczestniczą jako członkowie w międzynarodowych stowarzyszeniach branżowych, lecz powołują również własne, czego przykładem jest powołany w 1997 r. w Berlinie *European Business Congress (EBC)*⁵⁴.

⁴⁸ *Block the revolving door: why we need to stop EU officials becoming lobbyists*, http://www.alter-eu.org/sites/default/files/AlterEU_revolving_doors_report.pdf (dostęp: 10 października 2013 r.).

⁴⁹ A. Dorigo, *Secret exchanges and informal interactions: new report shines light on lobbying in the EU*, <http://thespeaker.co/headlines/secret-exchanges-and-informal-interactions-new-report-shines-light-on-lobbying-in-the-eu/> (dostęp: 5 lipca 2015 r.).

⁵⁰ *Das Netzwerk der Putin-Versteher*, <http://www.rp-online.de/politik/das-netzwerk-der-putin-versteher-aid-1.4569291> (dostęp: 3 czerwca 2015 r.).

⁵¹ *The New Northern Dimension of the European Neighbourhood*, red. P. Aalto, H. Blakkisrud, H. Smith, Centre for European Policy Studies, Brussels 2008, s. 149.

⁵² *Participating in political decisions*, <https://www.eon.com/en/sustainability/governance-and-integrity/good-governance/lobbying.html> (dostęp: 4 lipca 2015 r.).

⁵³ Niemiecki koncern E.ON jest członkiem kilku krajowych organizacji tj. German Association of Energy and Water Industries (BDEW), Swedenergy, ACUE w Rumunii oraz Energy w Wielkiej Brytanii.

⁵⁴ Organizacja została powołana przez Rosjan i stanowi forum dyskusji i debaty, a także umożliwiała rosyjskiemu Gazpromowi nieformalne spotkania z najważniejszymi spółkami energetycznymi z Europy. Decyzje zapadające na forum EBC znajdują odzwierciedlenie w relacjach UE z Rosją w obszarze energii. Rosjanie aktywnie uczestniczą również w Rosyjsko-Niemieckim Forum Surowcowym. Przedstawiciele tej organizacji promują wśród opinii publicznej stabilność dostaw gazu ziemnego z Federacji Rosyjskiej. Szczególnie widoczna była aktywność tej organizacji w trakcie kryzysu gazowego w 2009 r. między Rosją a Ukrainą, kiedy obarczyła władze Ukrainy winą za kryzys.

Wybrane sposoby wpływania na opinię publiczną

Nieformalne oddziaływanie na procesy decyzyjne w instytucjach unijnych jest również realizowane w sposób pośredni poprzez wywieranie wpływu na opinię publiczną w poszczególnych państwach członkowskich. W literaturze podkreśla się, że społeczeństwo ma istotny wpływ na wolę polityczną osób podejmujących decyzję, a także współkształtuje politykę energetyczną poprzez wybór opcji politycznej do parlamentu krajowego i europejskiego, udział w referendum oraz badaniach opinii publicznej, wybór władz lokalnych, a także zakup określonych urządzeń wykorzystujących dany surowiec energetyczny lub energię⁵⁵. A. M. Kjaer podkreśla, że „najważniejszą władze w państwie narodowym ma *demos*”⁵⁶. Zgodnie z modelem stworzonym przez J. P. Olsena lud jest podstawą wszelkiej władzy politycznej, która wykonywana jest pośrednio przez przedstawicieli⁵⁷. S. Michalczyk zauważa, że komunikowanie polityczne jest procesem „polegającym na wymianie informacji między liderami politycznymi, mediami i obywatelami o wydarzeniach oraz sprawach zachodzących w sferze polityki publicznej”⁵⁸. Z tego względu na społeczeństwo mogą oddziaływać grupy interesów, spółki energetyczne, a także rządy państw trzecich.

Istotnym elementem kształtowania opinii społecznej jest prowadzenie odpowiedniej polityki informacyjnej, w której Rosjanie posiadają znaczącą skuteczność. Z jednej strony starają się oni wpływać na opiniotwórcze ośrodki w państwach członkowskich UE⁵⁹. W ten sposób realizują oni swoje interesy geopolityczne w tej części Europy⁶⁰. Podobne działania mogą być realizowane względem innych tego typu instytucji w pozostałych państwach unijnych. Tym bardziej że znaczącą rolę w kreowaniu unijnej polityki odgrywają raporty, opinie i ekspertyzy sporządzane na zlecenie instytucji UE. Otrzymanie tego typu zlecenia jest szansą dla reprezentantów określonych

⁵⁵ Z. Łucki, *Instrumenty polityki energetycznej...*, *op.cit.*, s. 6. Por. Z. Łucki, W. Misiak, *Energetyka a społeczeństwo*, PWN, Warszawa 2010.

⁵⁶ A. M. Kjaer, *Rządzenie*, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2009, s. 136.

⁵⁷ *Ibidem*, s. 30–31.

⁵⁸ S. Michalczyk, *Komunikowanie polityczne. Teoretyczne aspekty procesu*, „Śląsk” Wydawnictwo Naukowe, Katowice 2005, s. 17.

⁵⁹ Gazprom oddziałuje w ten sposób na niemieckie lobby energetyczne Ost-Ausschuss der Deutschen Wirtschaft, które prowadzi interesy gospodarcze zarówno w Rosji, jak i w innych państwach postsowieckich. Zob. Z. Łucki, W. Misiak, *Energetyka a ...*, *op.cit.*

⁶⁰ *Jesteśmy częścią rosyjskiej strefy wpływów. To, że rozpadło się radzieckie imperium, nie oznacza, że z tej części świata zniknęły rosyjskie interesy*, wPolityce.pl, 4 sierpnia 2013 r., <http://wpolityce.pl/wydarzenia/59520-jestesmy-czescia-rosyjskiej-strefy-wplywow-to-ze-rozpadlo-sie-radzieckie-imperium-nie-oznacza-ze-z-tej-czesci-swiate-zniknely-rosyjskie-interesy> (dostęp: 10 października 2013 r.).

grup interesów do zaakcentowania aspektów, które są istotne z punktu widzenia ich interesów. Zdarza się również, że firmy przygotowujące tego typu materiały mogą być nieobiektywne ze względu na relacje biznesowe⁶¹. Koncerny energetyczne lub grupy interesów mogą zlecić opracowanie raportu, analizy lub ekspertyzy z narzuconą tezą ekspertom zajmującym się problematyką sektora energii w danym państwie⁶². Z tego względu niezwykle istotne jest, aby zaplecze eksperckie i doradcze decydentów politycznych oraz zarządów strategicznych spółek energetycznych było odporne na działania państw trzecich zmierzające do wywierania wpływu na ich decyzje⁶³.

Z drugiej strony grupy interesów sektora energii oddziałują na środki masowego przekazu, które mają wpływ na kształtowanie opinii wszystkich uczestników rynku energii, zarówno po stronie popytu, jak i podaży. B. Ociepka podkreśla, że system środków masowego przekazu „jest szczególnym odbiciem systemu kontroli społecznej, a także wynikiem głównych tendencji filozoficznych i ideologicznych oraz stadium rozwoju techniczno-gospodarczego”⁶⁴. W niektórych przypadkach środki masowego przekazu umożliwiają destabilizację polityczną w danym państwie oraz mogą doprowadzić do kryzysu politycznego skutkującego upadkiem rządu lub zmianami personalnymi w jego strukturze i spółkach skarbu państwa. Mogą utrudniać podejmowanie, przez rządy określonych państw, decyzji istotnych z punktu widzenia bezpieczeństwa energetycznego. Kluczową rolę w tych działaniach mogą odgrywać agencje PR, które promują w środkach masowego przekazu określone informacje, będące korzystne z punktu widzenia zleceniodawcy⁶⁵. Praktyki te nieobce są Rosjanom, którzy, posługując się techniką dezinformowania, starają się uzyskać określone reakcje

⁶¹ We wrześniu 2012 r. międzynarodowa firma AEA Technology opublikowała raport dla Komisji Europejskiej, w którym podkreślała znaczenie zagrożeń wynikających z wydobycia gazu z łupków. Warto zauważyć, że firma powstała wskutek prywatyzacji brytyjskiego oddziału agencji ds. energii atomowej. Podkreśla się, że w 2007 r. przygotowywała dla rosyjskiego Gazpromu raport w sprawie projektu Sachalin-2. Zob. *Raport KE oddala eksploatację gazu łupkowego w Polsce*, <http://www.forbes.pl/artykuly/sekcje/wydarzenia/raport-ke-oddala-eksploatacje-gazu-lupkowego-w-polsce,29956,1> (dostęp: 30 sierpnia 2013 r.).

⁶² M. Ruszel, *Polska wobec polityki energetycznej Unii Europejskiej w latach 2004–2010*, Uniwersytet Łódzki, Łódź 2011, s. 230.

⁶³ M. Ruszel, *Bezpieczeństwo energetyczne Polski. Wymiar teoretyczny i praktyczny*, Wydawnictwo Rambler, Warszawa 2014, s. 47.

⁶⁴ B. Ociepka, *System propagandowy*, [w:] B. Dobek-Ostrowska, J. Fras, B. Ociepka, *Teoria i praktyka propagandy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1999, s. 51.

⁶⁵ Aviezer Tucker, wicedyrektor Energy Institute na Uniwersytecie w Teksasie uważa, że Rosja płaci firmom PR za szerzenie mitów i błędnych informacji. [za:] I. Trusiewicz, *Rosja idzie na wojnę z amerykańskimi łupkami*, „Rzeczpospolita”, 25 lipca 2012 r., s. B3.

w państwach Europy Środkowo-Wschodniej⁶⁶. Wykorzystując aspekty polityki energetycznej najprawdopodobniej wpłynęli na upadek rządu w Bułgarii⁶⁷. Istotne znaczenie ma również publikowanie tekstów informacyjnych i opiniotwórczych na stronach internetowych, które uchodzą za ogólnoeuropejskie oraz kształtują opinie Europejczyków⁶⁸. Tak funkcjonujący model uczestników komunikacji przepełniony jest informacjami wiarygodnymi lub niewiarygodnymi, które mają na celu informować lub dezinformować w celu wywołania określonych reakcji u odbiorców informacji.

W Polsce widoczne były w ostatnich latach akcje informacyjne sugerujące, że wydobywanie gazu ze skał łupkowych przyczyni się do trwałych zmian środowiskowych. Znaczącą aktywnością w tym zakresie wykazywały się rosyjskie, niemieckie i francuskie organizacje, a nawet politycy z tych państw⁶⁹. Trzeba również pamiętać, że wiele państw europejskich nie jest zainteresowanych wydobywaniem tego surowca⁷⁰. Polska opinia publiczna była przedmiotem perswazji ze strony Niemców w związku z polskimi planami budowy elektrowni jądrowej. Niemieccy ekolodzy wysuwali argumenty o zagrożeniu życia, szkodliwości odpadów radioaktywnych, ry-

⁶⁶ W czerwcu 2013 r. pojawiła się informacja w rosyjskim dzienniku „Wiedomosti”, jakoby „PKN Orlen prosił Rosnieft o wzrost dostaw ropy naftowej, oferując w zamian część swoich akcji, rafinerię Możejki i pomoc w budowie w Europie sieci stacji paliwowych”. Polska spółka bardzo szybko zdemontowała te rosyjskie dezinformacje. Zob. P. Maciążek, *Rosyjska dezinformacja w sprawie PKN Orlen*, http://www.defence24.pl/analiza_rosyjska-dezinformacja-sprawie-pkn-orken (dostęp: 29 sierpnia 2013 r.). Inspirując kwestie memorandum gazowego, Rosjanie obnażyli braki koordynacji polityki energetycznej Polski, a cała sprawa zakończyła się dymisją Mikołaja Budzanowskiego, ministra skarbu państwa oraz Grażyny Piotrkowskiej-Oliwy, prezes PGNiG. Jednocześnie w polskich mediach pojawiały się informacje, jakoby różni polscy politycy lobowali na rzecz rosyjskiego Acronu. Zob. M. Sankowski, *Realizacja rosyjskich celów energetycznych wymaga destabilizacji politycznej Polski*, http://www.defence24.pl/analiza_realizacja-rosyjskich-celow-energetycznych-wymaga-destabilizacji-politycznej-polski (dostęp: 28 sierpnia 2013 r.). Rosyjski Gazprom prowadził podobne próby, w sprawie memorandum gazowego na Litwie. Zob. *Gazowe zamieszanie na Litwie*, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/best/2013-04-17/gazowe-zamieszanie-na-litwie> (dostęp: 26 sierpnia 2013 r.).

⁶⁷ D. Walewska, *Djankow: Gazprom obalił nasz rząd*, <http://www.rp.pl/artukul/9133,1041840-Gazprom-obalil-nasz-rzad.html> (dostęp: 1 września 2013 r.).

⁶⁸ Przykładem takiego portalu jest: www.euroactive.com, który nie tylko może „promować” określone treści w sposób mniej lub bardziej subiektywny, lecz również jest doskonałym miejscem dla sponsorów na zamieszczanie płatnych tekstów. W ostatnim czasie pojawiła się na portalu reklama projektu gazociągu TAP, która poprzez hiperłącza kieruje na stronę: <http://www.trans-adriatic-pipeline.com/>. Warto zauważyć, że projekt TAP jest jedną z koncepcji Południowego Korytarza Gazu Ziemnego (pozostałe to: AGRI, ITGI, Nabucco, White Stream).

⁶⁹ Francuski poseł do PE z frakcji Zielonych Jose Bove organizował już w Polsce protesty przeciwko wydobywaniu gazu z łupków na obszarze Lubelszczyzny. Oprócz francuskich ekologów w akcje przeciwko gazowi z łupków angażuje się Fundacja Róży Luksemburg. [w:] C. Gmyz, *Palikot przeciw polskim łupkom*, <http://www.rp.pl/artukul/927601.html> (dostęp: 4 maja 2013 r.).

⁷⁰ M. Ruszel, *Dlaczego niektóre państwa europejskie nie chcą gazu łupkowego*, „Karpacki Przegląd Gospodarczy”, nr 2(11)/2011, s. 40–41.

zyku promieniowania, a także rozwieszali w miejscowości Gryfino transparenty mające na celu przestraszenie miejscowej ludności⁷¹. Na szczęblu władz niemieckich landów dyskutowano o lokalizacji polskiej elektrowni jądrowej⁷². W 2012 r. polskie Ministerstwo Gospodarki podało, że otrzymało blisko 30 tys. maili od niemieckich obywateli z apelem o wycofanie się z planów budowy elektrowni jądrowej. Oznacza to, że poszczególne państwa są w stanie wykorzystać aktywność lokalną społeczności w celu wpływania na decyzje polityczne w państwach sąsiednich.

Skutecznym działaniem może być również instrumentalne wykorzystywanie organizacji pozarządowych w celu kształtowania określonych nastrojów społecznych. Niektóre koncerny energetyczne lub grupy interesów mogą wspierać finansowo organizacje ekologiczne, aby prowadziły akcje zgodne z interesami darczyńcy⁷³. Ekologiczne organizacje pozarządowe mają istotny wpływ na promowanie polityki klimatycznej⁷⁴. Ich działania mogą również wpływać w sposób pośredni na negocjacje międzyrządowe w unijnym obszarze energii. Wydaje się, że głównym *spiritus movens* tych działań są Niemcy, z których wywodzi się wiele „zielonych” organizacji pozarządowych. Instrumentalne wykorzystywanie organizacji trzeciego sektora widoczne było przy okazji negocjacji klimatycznych Konferencji Organizacji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu, podczas których Climate Action Network przyznaje nagrodę „Skamielina Dnia” dla państwa opóźniającego negocjacje. Działalność ekologicznych organizacji pozarzą-

⁷¹ Niemieccy ekolodzy rozwieszali transparenty z napisem: „Gryfinobyl 26.04.2020?” oraz umieszczali dodatkowe informacje na stronach internetowych: www.atlum.de oraz www.gartz.de

⁷² W Brandenburgii już 6 maja 2009 r. podjęto decyzję nr 5/08/09 sprzeciwiającą się budowie elektrowni jądrowej przez Polskę w pobliżu Gryfina. Zob. „*Nein!*” zum Atomkraftwerk in Polen, <http://www.gartz.de/news/index.php?rubrik=1&news=86286> (dostęp: 15 sierpnia 2012 r.).

Niemalże w rocznicę tej decyzji 7 maja 2011 r. landtag Brandenburgii w głosowaniu zdecydowanie sprzeciwił się poprzez rezolucję budowie elektrowni jądrowej w Polsce. Zob. <http://www.elektrownia-jadrowa.pl/Parlament-Bandenburgii-przeciwko-polskiej-elektrowni-jadrowej-Justyna-Piszczatowska-Gazeta-Gieldy-Parkiet-elektrownia-jadrowa-pl.html> (dostęp: 23 sierpnia 2012 r.).

Inny z landów Meklemburgia-Pomorze wystosował 20 grudnia 2011 r. do polskiego rządu apel w sprawie skłonienia Polski do rezygnacji z budowy pierwszej elektrowni jądrowej. Niemiecki land powołując się na interesy mieszkańców po obu stronach granicy podkreślał, że polski projekt jest obciążony błędami i może naruszać prawo unijne. Zob. *Nasi niemieccy sąsiedzi nie chcą u nas atomówki*, http://szczecin.gazeta.pl/szczecin/1,34959,10849376,Nasi_niemieccy_sasiedzi_nie_chca_u_nas_atomowki.html (dostęp: 23 sierpnia 2012 r.).

⁷³ Zwraca się uwagę, że rosyjski Gazprom finansuje organizacje ekologiczne, aby protestowały przeciwko szczelinowaniu hydraulicznemu oraz prowadziły intensywne akcje dezinformacyjne o szkodliwych konsekwencjach wydobycia gazu ze skał łupkowych. Zob. K. Kuczma, *Antyłupkowe lobby Gazpromu*, <http://www.gf24.pl/19086/antyłupkowe-lobby-gazpromu> (dostęp: 30 marca 2015 r.).

⁷⁴ S. Andersen, L. H. Gulbrandsen, *The Role of Green NGOs in Promoting Climate Compliance*, FNI Report 4/2003, <http://www.fni.no/doc&pdf/rapp0403.pdf> (dostęp: 30 marca 2015 r.).

dowych często jest sprzeczna z interesami koncernów energetycznych, które czasami decydują się na stosowanie niedozwolonych praktyk⁷⁵.

Podsumowanie

Państwa UE zachowując prerogatywy związane z określeniem swojej struktury bilansu energetycznego, dążą do ochrony swoich partykularnych interesów w obszarze energii oraz poprawy pozycji na wspólnym rynku względem pozostałych państw europejskich. Z tego względu szukają one przewag konkurencyjnych, do których zalicza się dostęp do stabilnych dostaw surowców energetycznych po akceptowalnej cenie. Sytuację tę wykorzystuje Federacja Rosyjska, która posiada znaczące zasoby nośników energii i jest jednym z głównych eksporterów gazu ziemnego do Europy. Wykorzystując rywalizację europejskich gospodarek Rosjanie skutecznie rozgrywają narodowe partykularyzmy państw członkowskich UE. Z jednej strony prowadzą politykę różnicowania odbiorców gazu ziemnego za pomocą ceny dostarczanego surowca, zaś z drugiej wykazują się skutecznością w stosowaniu nieformalnych sposobów wpływania na politykę energetyczną UE.

Wpływanie na procesy decyzyjne polityki energetycznej UE wymaga prowadzenia równoległej aktywności zarówno na płaszczyźnie europejskiej, jak i narodowej. Wykorzystywane są w tym celu formalne i nieformalne instrumenty i narzędzia. Państwa trzecie oraz ich koncerny energetyczne starają się w nieformalny sposób oddziaływać na tę politykę. Federacja Rosyjska oraz jej koncern Gazprom wykorzystuje w tym celu głównie instrumenty i narzędzia komunikacyjne, które można stosować w sposób bezpośredni lub pośredni. W sposób bezpośredni można oddziaływać na zachowania i opinie byłych i obecnych decydentów politycznych. Sposobami pośrednimi są: zatrudnianie byłych wpływowych polityków; oddziaływanie na organizacje branżowe; powoływanie własnych organizacji; wpływanie różnymi metodami na opinię publiczną, która wywiera presję na rządzących; oraz umiejętne stosowanie narzędzi tj. wynajmowanie zachodnioeuropejskich agencji PR i firm lobbingowych.

Nieformalne sposoby wpływania na politykę energetyczną UE wymagają odpowiedniego rozeznania i doświadczenia, dlatego też korzysta się

⁷⁵ Zob. *Francuski koncern energetycznych EDF winny szpiegowania Greenpeace*, <http://www.greenpeace.org/poland/pl/wydarzenia/swiat/Francuski-koncern-energetyczny-EDF-winny-szpiegowania-Greenpeace/> (dostęp: 1 września 2013 r.).

często z usług byłych, doświadczonych urzędników instytucji unijnych. Ich personalne kontakty ułatwiają w docieraniu do kluczowych decydentów UE oraz polityków w państwach europejskich. Wykorzystuje się ich umiejętności personalnego przywództwa. Przedstawicielstwa dyplomatyczne państw trzecich w Brukseli już nie tylko realizują działania w zakresie ochrony własnych interesów na unijnym rynku, lecz artykułują własną narrację oraz lobbują za propozycjami określonych rozwiązań. Oznacza to, że państwa trzecie stają się coraz bardziej aktywnymi uczestnikami procesów decyzyjnych, którzy ze względu na brak formalnego członkostwa w UE swoją aktywność opierają na instrumentach nieformalnych. Należy zauważyć, że starają się one również budować swoje sieci kontaktów poprzez odpowiednie programy stypendialne oraz stażowe skierowane do młodych elit z państw unijnych.

Nie wszystkie działania związane z nieformalnym wpływem na politykę energetyczną UE można uchwycić i zweryfikować. Wyzwaniem stają się coraz bliższe relacje między polityką a biznesem, które powodują, że nie wszystkie decyzje polityczne zapadają opierając się na europejskiej lub nawet narodowej racji stanu, lecz mogą czasami wynikać z personalnych korzyści mających nastąpić w dalszej perspektywie czasu. Z tego względu istotne jest, aby UE stworzyła skuteczną oraz solidarną przeciwwagę wobec nasilającego się nieformalnego wpływu państw trzecich i ich koncernów energetycznych na kształt polityki energetycznej UE.

